

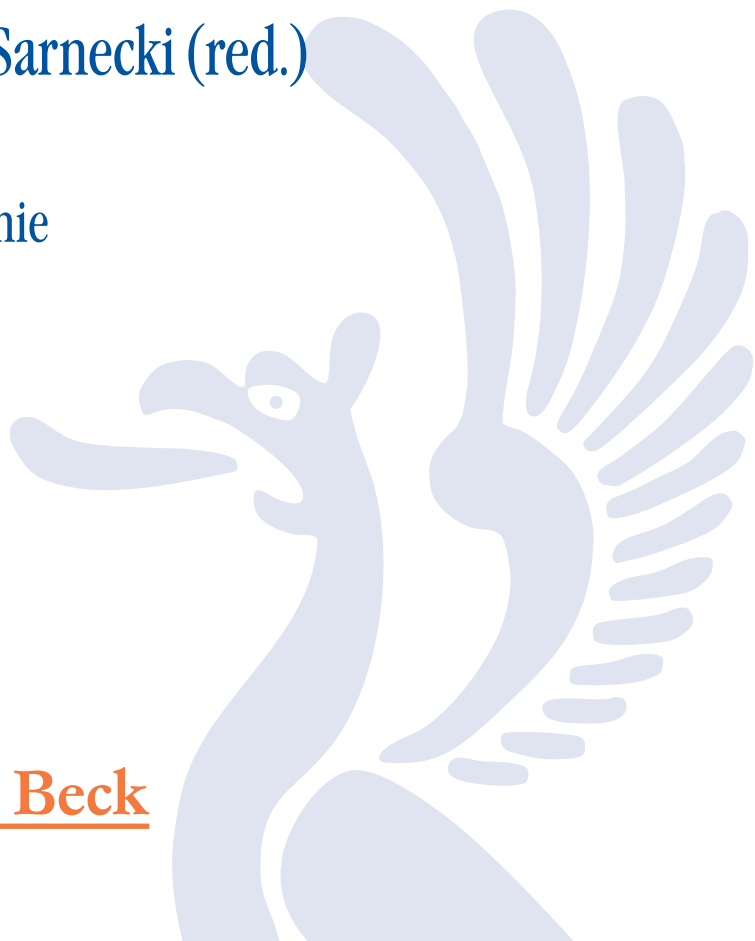
Podręczniki Prawnicze

Prawo konstytucyjne RP

Paweł Sarnecki (red.)

7. wydanie

C. H. Beck

PODREĆCZNIKI PRAWNICZE

Paweł Sarnecki • Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej

W sprzedaży:

B. Banaszak

PRAWO KONSTITUCYJNE, wyd. 4

Studia Prawnicze

T. Maciejewski

HISTORIA POWSZECHNA USTROJU I PRAWA, wyd. 3

Studia Prawnicze

T. Maciejewski

HISTORIA USTROJU I PRAWA SĄDOWEGO POLSKI, wyd. 3

Podręczniki Prawnicze

T. Maciejewski

HISTORIA POLSKIEJ MYŚLI ADMINISTRACYJNEJ DO 1918 R.

Podręczniki Prawnicze

B. Szmulik

**SKARGA KONSTITUCYJNA. POLSKI MODEL NA TLE
PORÓWNAWCZYM**

Monografie Prawnicze

KONSTITUCJA RP I INNE TEKSTY PRAWNE, wyd. 5

Teksty Ustaw Becka

KONSTITUCJA RP, wyd. 9

Twoje Prawo

Pod red. *J. Zajadło*

LEKSYKON WSPÓŁCZESNEJ TEORII I FILOZOFII PRAWA

Inne

R. Krajewski

**LEKSYKON INSTYTUCJI WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI
I OCHRONY PRAWA**

Inne

 www.edukacjaprawnicza.pl

Legalis

System Informacji Prawnej

www.sklep.beck.pl

Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej

pod redakcją
prof. Pawła Sarneckiego

Piotr Czarny, Andrzej Kulig, Bogumił Naleziński, Paweł Sarnecki,
Piotr Tuleja, Krzysztof Wojtyczek

*pracownicy naukowi
Uniwersytetu Jagiellońskiego*

7. wydanie
rozszerzone i zaktualizowane

WYDAWNICTWO C. H. BECK
WARSZAWA 2008

Autorami poszczególnych rozdziałów są:

- Piotr Czarny** – Rozdział V § 4 pkt III i IV; Rozdział VII; Rozdział X § 2.
- Andrzej Kulig** – Rozdział V § 4 pkt II, § 5; Rozdział VI § 2 pkt II, III, IV i VIII, § 3 i 4; Rozdział VIII; Rozdział XII § 1.
- Bogumił Naleziński** – Rozdział V § 4 pkt I; Rozdział VI § 2 pkt I, V, VI, VII, § 3 i 4; Rozdział XI; Rozdział XII § 1 i 2.
- Paweł Sarnecki** – Rozdział I; Rozdział IV; Rozdział V § 2; Rozdział VI § 1; Rozdział X § 1.
- Piotr Tuleja** – Rozdział III; Rozdział V § 3 pkt III, § 6, § 8.
- Krzysztof Wojtyczek** – Rozdział II; Rozdział V § 1, § 3 pkt I i II, § 7; Rozdział IX.

Redakcja: Magdalena Cymerska

© Wydawnictwo C. H. Beck 2008

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: TiM-Print, Warszawa
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-0285-0

Przedmowa do siódmego wydania

Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej rozwija się nadal dynamicznie. Ukazują się nowe ustawy stanowiące w zamyśle ich twórców pełniejszą realizację zasad. Wchodzą też w życie liczne nowelizacje tego ustawodawstwa i nowelizacje regulaminów parlamentarnych. Szczególnym impulsem rozwoju tej gałęzi prawa stało się członkostwo Polski w Unii Europejskiej. Powiększa się również orzecznictwo sądowe, wzbogaca się o wartościowe pozycje literatura przedmiotu – na czele z obszernym komentarzem do nowej Konstytucji, ukazującym się sukcesywnie w Wydawnictwie Sejmowym. W roku bieżącym ukaze się kilkutomowa seria „Podstawowe problemy stosowania Konstytucji RP”.

Poprzednie wydania podręcznika spotkały się, jak można przypuszczać, z życzliwym przyjęciem zarówno ze strony studentów (nie tylko ośrodka krakowskiego), jak i nie przeszły niezauważone przez autorów innych opracowań podręcznikowych, a nawet monograficznych. Źródłem szczególnej satysfakcji są powoływania się na fragmenty podręcznika we wskazanym wyżej komentarzu.

Skoro więc ze strony Wydawnictwa C. H. Beck wyszła kolejna propozycja przygotowania następnego wydania, podjęliśmy ją z oczywistym założeniem uzupełnienia go o analizę nowego materiału normatywnego i orzecznictwa oraz wzbogacenia o wskazówki bibliograficzne. Nadal sądzimy, iż mimo funkcjonowania dostępnych dla studiującej młodzieży innych podręczników prawa konstytucyjnego, nierzadko pióra prominentnych przedstawicieli tej dyscypliny prawniczej – jest także wśród nich miejsce i na nasz podręcznik, także z uwagi na pewną jego specyfikę. Specyfikę tę wyjaśniała już przedmowa do poprzedniego wydania, której istotny fragment, także dla podkreślenia ciągłości niniejszego przedsięwzięcia, pozwalam sobie powtórzyć.

prof. Paweł Sarnecki

Kraków, lipiec 2008 r.

Przedmowa

Pozostały bez zmian założenia, którymi kierowano się przy opracowywaniu poprzednich wydań. Podręcznik nadal ma charakter dydaktyczny, nie rości sobie praw do opracowania systemowego. Staraliśmy się w sposób maksymalnie przystępny przedstawić poszczególne zagadnienia naszej dyscypliny tak, aby – w połączeniu z wykładem i ćwiczeniami – można było stosunkowo łatwo, w naszym przynajmniej przekonaniu, przyswoić sobie problematykę prawa konstytucyjnego. Mieliśmy ciągle na uwadze fakt, że podręcznik wykorzystywany będzie przez studentów pierwszego roku studiów prawniczych, mało jeszcze wprawionych w opanowywaniu wiedzy prawniczej, zwłaszcza zaś przedmiotów dogmatycznych. Na tym bowiem roku jest już wykładane prawo konstytucyjne w niektórych ośrodkach uniwersyteckich. Dlatego też staraliśmy się ograniczać w podręczniku wywody teoretyczne, a także zredukować rozważania prawno porównawcze, nie kosztem jednak właściwego przedstawiania poszczególnych instytucji prawa konstytucyjnego. Zagadnieniom teoretycznym i prawno porównawczym natomiast więcej uwagi poświęcamy na wykładach.

Zasób i układ materiału w przedkładanej książce odzwierciedla szczególne nastawienie wobec jej przedmiotu, charakteryzujące dydaktykę prawa konstytucyjnego prowadzoną na macierzystej Uczelni autorów. Między innymi pomijamy w niej w zasadzie historię prawa konstytucyjnego w Polsce, natomiast w większym może rozmiarze niż w innych, aktualnie funkcjonujących podręcznikach, uwzględniamy problematykę statusu jednostki, obywatelskich wolności i praw – analizując nie tylko odpowiednie rozwiązania konstytucyjne, lecz i ustawowe. Występowanie różnic między podręcznikami uważamy przy tym za rzecz właściwą i choćby dlatego nie chcieliśmy powielać ujęć występujących w podręcznikach autorstwa naszych Kolegów z innych uczelni. Sądzimy zresztą, że i ten czynnik wpłynąć może na większe zainteresowanie się przedmiotem przez studentów rozmaitych ośrodków uniwersyteckich.

prof. Paweł Sarnecki

Kraków, październik 2001 r.

Spis treści

	Str.	Nb.
Przedmowa do siódmego wydania	V	
Przedmowa	VII	
Wykaz skrótów	XVII	
Wykaz literatury	XIX	
Rozdział I. Przedmiot prawa konstytucyjnego	1	1
Rozdział II. Polska w europejskim systemie konstytucyjnym	8	8
§ 1. Państwo w kontekście globalnego systemu politycznego	9	8
I. Pojęcie państwa i suwerenności	9	8
II. Ewolucja państwa i prawa konstytucyjnego	11	12
§ 2. Konstytucyjne zasady dotyczące przystępowania do organizacji międzynarodowych o charakterze integracyjnym	15	19
§ 3. Integracja europejska	19	23
I. Proces powstawania Wspólnot	19	23
II. Kompetencje Unii Europejskiej	20	25
III. Organy Wspólnot i Unii Europejskiej	23	31
IV. Prawo Unii Europejskiej a prawo wewnętrzne i prawo międzynarodowe	26	37
V. Wspólna Polityka Zagraniczna i Polityka Bezpieczeństwa oraz Współpraca Policyjna i Sądowa w Sprawach Karnych	31	47
VI. Europejski system konstytucyjny	33	49
VII. Problem ochrony praw podstawowych i obywatelstwo Unii	36	54
VIII. Problem „deficytu demokracji”	39	59
IX. Integracja europejska a równowaga władz w państwach członkowskich	40	62
X. Sądownictwo w europejskim systemie konstytucyjnym	43	65
Rozdział III. Źródła prawa	46	70
§ 1. Pojęcie źródeł prawa	46	70
§ 2. Konstytucja	48	73
I. Podstawowe cechy Konstytucji	48	73
II. Charakterystyka postanowień Konstytucji	49	75
III. Specyfika wykładni Konstytucji	50	77
§ 3. Ratyfikowane umowy międzynarodowe	54	82
§ 4. Ustawa	56	85
§ 5. Rozporządzenie	59	89
§ 6. Rozporządzenie z mocą ustawy	60	91

	Str.	Nb.
§ 7. Akty prawa miejscowego	61	92
§ 8. Akty prawa wewnętrznego	61	93
§ 9. Cechy systemu źródeł prawa	65	99
Rozdział IV. Ogólna charakterystyka państwowości w Konstytucji Rzeczy- pospolitej Polskiej	69	103
§ 1. Charakterystyka początkowych partii Konstytucji	69	103
§ 2. Zasady ustrojowe	70	105
I. Rzeczpospolita wspólnym dobrem wszystkich obywateli	70	105
II. Rzeczpospolita Polska państwem demokratycznym	71	106
III. Rzeczpospolita Polska państwem prawnym	73	108
IV. Rzeczpospolita Polska państwem urzeczywistniającym zasady spra- wiedliwości społecznej	75	110
V. Rzeczpospolita Polska państwem jednolitym	77	112
VI. Rzeczpospolita Polska państwem podzielonej władzy	78	114
VII. Rzeczpospolita państwem o społecznej gospodarce rynkowej	83	118
§ 3. Ocena obecnego ustroju	85	119
Rozdział V. Konstytucyjny status jednostki w państwie polskim	86	120
§ 1. Zagadnienia ogólne	88	120
I. Pojęcie praw człowieka	88	120
II. Podmiot praw człowieka i podmioty zobowiązane do ich realizacji	89	122
III. Funkcje praw człowieka	90	123
IV. Typologie praw człowieka	91	124
1. Prawa wolnościowe	91	125
2. Prawa <i>sensu stricto</i>	92	126
3. Prawa-kompetencje	93	127
4. Inne prawa	94	128
5. Prawa materialne i proceduralne	94	129
6. Podział praw w Konstytucji	95	131
7. Prawa konstytucyjne i pozakonstytucyjne	96	132
V. Ograniczanie praw konstytucyjnych	96	133
1. Znaczenie Konstytucji dla ochrony praw człowieka	96	133
2. Konstytucyjne granice ingerencji w sferę praw człowieka	99	134
3. Systemy regulacji praw wolnościowych	101	135
4. Realizacja i ograniczanie praw socjalnych	102	136
VI. Prawa człowieka w stanach nadzwyczajnych	102	137
VII. Ogólna charakterystyka konstytucyjnej regulacji praw człowieka	104	138
§ 2. Rozwój regulacji konstytucyjnych w zakresie praw jednostki	105	139
§ 3. Prawa osobiste	112	146
I. Prawa osobiste w Konstytucji	112	146
II. Wolność wypowiedzi	115	148
1. Pojęcie wolności wypowiedzi	115	148
2. Funkcje wolności wypowiedzi	116	149
3. Źródła prawa	117	150
4. Wolność prasy	118	151
5. Wolność radiofonii i telewizji	121	154
III. Wolność sumienia i religii	124	157

	Str.	Nb.
1. Pojęcie wolności sumienia i religii	124	157
2. Źródła i zakres wolności sumienia i religii w prawie obowiązującym	126	161
3. Status Kościołów i związków wyznaniowych	127	163
§ 4. Prawa polityczne	131	168
I. Wolność zgromadzeń	131	169
1. Podstawy konstytucyjne wolności zgromadzeń	131	169
2. Regulacja ustawowa wolności zgromadzeń. Prawo o zgromadzeniach	133	173
II. Wolność zrzeszania	136	179
1. Partie polityczne	137	180
2. Stowarzyszenia	144	183
3. Związki zawodowe i organizacje pracodawców	146	184
III. Prawo do informacji i wolność informowania	149	187
IV. Prawo petycji	153	190
§ 5. Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne	155	191
§ 6. Zasada równości	159	198
I. Godność	159	198
II. Równość formalna	159	199
III. Równość materialna	160	200
IV. Zakaz dyskryminacji	162	202
§ 7. Konstytucyjne obowiązki jednostki	163	205
§ 8. Konstytucyjne gwarancje praw jednostki	164	206
I. Skarga konstytucyjna	164	207
II. Prawo do sądu	172	217
III. Wystąpienie do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie naruszonych praw	174	222
IV. Odszkodowanie z tytułu wyrządzenia szkody przez działanie organów władzy publicznej	174	223
Rozdział VI. Zagadnienie suwerenności i jej realizacji w Konstytucji	176	225
§ 1. Podmiot suwerenności	176	225
§ 2. Zasady powoływania organów przedstawicielskich	181	230
I. Pojęcie zasad prawa wyborczego	181	230
II. Wolność wyborów	184	234
III. Zasada powszechności wyborów	188	243
IV. Zasada równości wyborów	193	252
V. Zasada bezpośredniości	196	256
VI. Zasada tajności głosowania	200	262
VII. Systemy wyborcze	202	264
1. Uwagi ogólne	202	264
2. System większościowy	202	265
3. System proporcjonalny	203	268
4. System obowiązujący w Polsce	204	269
VIII. Gwarancje praworządności wyborów i zasada sądowej weryfikacji ich ważności	207	275
1. Uwagi ogólne	207	275
2. Rejestracja list kandydatów i kandydatów (wybory parlamentarne)	208	277

	Str.	Nb.
3. Zgłaszanie kandydatów na urząd Prezydenta RP	209	279
4. Systemy weryfikacji ważności wyborów	210	280
5. Weryfikacja ważności wyborów w Polsce	211	283
§ 3. Formy demokracji bezpośredniej	214	289
I. Pojęcie i instytucje demokracji bezpośredniej	214	289
1. Uwagi ogólne	214	289
2. Referendum	216	292
3. Plebiscyt	218	298
4. Inicjatywa ludowa, weto ludowe	218	299
5. Konsultacje społeczne	219	302
II. Referendum w Polsce	219	303
1. Instytucje demokracji bezpośredniej	219	303
2. Referendum ogólnokrajowe	220	305
3. Referendum wyrażające zgodę na ratyfikację umowy między- narodowej	223	310
4. Referendum zatwierdzające ustawę zmieniającą przepisy Kon- stytucji	224	311
5. Referendum lokalne	225	315
§ 4. Inicjatywa społeczna w Polsce	226	316
1. Inicjatywa społeczna w sprawie przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego	226	317
2. Obywatelska inicjatywa ustawodawcza	227	319
Rozdział VII. Sejm i Senat	230	320
§ 1. Sejm i Senat w konstytucyjnej strukturze organów państwa	232	320
I. Sejm i Senat jako organy władzy publicznej	232	320
II. Sejm i Senat jako organy przedstawicielskie	233	324
III. Sejm i Senat jako izby parlamentu	235	327
1. Definicja i rodzaje parlamentów	235	327
2. Senat jako druga izba parlamentu	236	328
3. Problem zasadności istnienia dwuizbowego parlamentu w Polsce	237	330
§ 2. Mandat przedstawicielski oraz status prawny posłów i senatorów	238	332
I. Charakterystyka mandatu	238	332
II. Szczególne uprawnienia posłów (senatorów)	240	335
III. Obowiązki posłów (senatorów) i szczególne zakazy ich dotyczące	241	337
IV. Gwarancje prawidłowego wykonywania mandatu	244	341
1. Immunitet	245	342
2. Gwarancje materialne	249	345
§ 3. Kadencja i zasady działania Sejmu i Senatu	250	347
I. Kadencja parlamentu	250	347
1. Długość i początek kadencji	250	347
2. Zakończenie kadencji	251	349
3. Zasada dyskontynuacji prac parlamentu	253	353
II. Podstawowe zasady działalności Sejmu i Senatu	255	355
1. Autonomia regulaminowa izb	255	355
2. Zasada permanencji	257	357
3. Zasada jawności	258	359
4. Zasada kierowania pracami izby przez Marszałka	258	360
§ 4. Wewnętrzna organizacja Sejmu i Senatu	259	361

	Str. Nb.
I. Organy wewnętrzne	259 361
1. Marszałkowie Sejmu i Senatu	259 362
2. Prezydya Sejmu i Senatu	261 364
3. Konwenty Seniorów	262 366
4. Komisje parlamentarne	263 369
II. Kluby i koła parlamentarne	266 371
§ 5. Funkcje Sejmu i Senatu	268 376
I. Klasyfikacja funkcji Sejmu i Senatu	268 376
II. Funkcja ustrojodawcza	270 379
III. Funkcja ustawodawcza	271 381
1. Tryb ustawodawczy	272 382
2. Modyfikacje trybu ustawodawczego	278 395
IV. Funkcja współuczestniczenia w określaniu polityki państwa, w szczególności polityki integracyjnej RP	281 397
V. Funkcja kreacyjna	284 399
1. Kompetencje wykonywane wyłącznie przez Sejm	284 400
2. Kompetencje przypisane Sejmowi przy uczestnictwie Senatu	284 401
3. Kompetencje sprawowane przez Sejm na wniosek Prezydenta	285 402
4. Kompetencje wykonywane odrębnie przez Sejm i Senat	285 403
VI. Funkcja kontrolna	285 404
§ 6. Zgromadzenie Narodowe	290 411
I. Charakter prawny	290 411
II. Tryb pracy i organizacja wewnętrzna	291 412
III. Funkcje Zgromadzenia Narodowego	292 414
Rozdział VIII. Rada Ministrów	295 415
§ 1. Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej a pojęcie rządu w prawie konstytucyjnym	296 415
§ 2. Powoływanie Rady Ministrów	298 418
I. Pojęcie powoływania	298 418
II. Przesłanki powoływania rządu	300 421
III. Procedury powoływania rządu	301 422
IV. Procedura zasadnicza powoływania Rady Ministrów	303 426
V. Procedury rezerwowe powoływania Rady Ministrów	306 430
1. Pierwsza procedura rezerwowa	306 430
2. Druga procedura rezerwowa	308 432
VI. Zmiany w składzie Rady Ministrów	308 433
§ 3. Skład i struktura Rady Ministrów	310 434
I. Ogólna charakterystyka	310 434
II. Prezes Rady Ministrów	311 437
1. Udział premiera w powoływaniu rządu i w jego rekonstrukcji	312 438
2. Wpływ premiera na trwałość rządu	313 441
3. Wpływ premiera na tok i kierunek prac rządu	314 442
4. Wpływ premiera na pracę członków rządu	315 443
III. Wiceprezes Rady Ministrów	317 446
IV. Ministrowie	318 447
1. Ministrowie kierujący działem administracji rządowej	318 448
2. Ministrowie wypełniający zadania wyznaczone im przez Pre- zesa Rady Ministrów	320 449

	Str. Nb.
3. Sekretarze i podsekretarze stanu	321 450
V. Struktura rządu	321 451
§ 4. Kompetencje Rady Ministrów	324 456
§ 5. Akty prawne rządu	328 463
I. Akty powszechnie obowiązujące	328 464
II. Akty wewnętrzne	329 465
§ 6. Zasady funkcjonowania rządu	330 466
I. Zasada kolegialności działania rządu	331 467
II. Zasada kierowania pracami rządu przez premiera	332 469
III. Zasada reprezentowania Rady Ministrów przez Prezesa w kontak- tach z innymi organami państwa	333 470
IV. Zasada związania członków rządu i jego przedstawicieli stanowi- skim Rady Ministrów	334 472
§ 7. Odpowiedzialność rządu	335 474
I. Istota odpowiedzialności politycznej	335 474
II. Odpowiedzialność polityczna rządu w Polsce	337 476
1. Wotum nieufności dla rządu	338 478
2. Wotum nieufności dla członka rządu	339 479
3. Elementy procedury sejmowej	339 480
4. Ograniczenia	340 481
5. Skutki uchwalenia wotum nieufności	340 482
6. Wotum zaufania	341 483
7. Absolutorium	342 484
III. Odpowiedzialność konstytucyjna (prawna) rządu	343 485
Rozdział IX. Prezydent Rzeczypospolitej	344 486
§ 1. Wybory prezydenckie	344 486
§ 2. Mandat prezydencki	346 491
I. Objęcie urzędu	346 491
II. Wygaśnięcie mandatu prezydenckiego	347 492
III. Ciągłość funkcjonowania urzędu prezydenta	347 493
IV. Zasada <i>incompatibilitas</i>	349 495
§ 3. Artykuł 10 i 126 Konstytucji. Konstytucyjna charakterystyka Prezydenta	349 496
§ 4. Funkcje Prezydenta	351 498
I. Funkcja reprezentacyjna i symboliczna	351 499
II. Funkcja arbitrażu	351 500
III. Funkcja wykonawcza	353 502
§ 5. Kompetencje Prezydenta	354 504
I. Prezydent a suweren	355 506
II. Prezydent a władza ustrojodawcza	355 507
III. Prezydent a władza ustawodawcza	356 508
1. Uprawnienia związane z wyborami	356 508
2. Uprawnienia związane z funkcją arbitra	356 509
3. Kompetencje związane ze stanowieniem ustaw	358 511
IV. Prezydent a władza wykonawcza	359 512
1. Problem rozdziału zadań i kompetencji między Prezydenta i rząd	359 512
2. Kompetencje związane z powoływaniem Rady Ministrów i przy- mowaniem jej dymisji	360 513
3. Kompetencje w zakresie stanowienia aktów podustawowych	362 514

	Str. Nb.
4. Kompetencje w dziedzinie polityki zagranicznej i obronności	362 515
5. Pozostałe kompetencje związane z władzą wykonawczą	364 516
V. Prezydent a władza sądownicza	365 517
VI. Uprawnienia Prezydenta w stanach nadzwyczajnych	366 518
§ 6. Zagadnienie odpowiedzialności Prezydenta	368 519
I. Odpowiedzialność polityczna. Zasada kontrasygnaty	368 519
1. Założenia systemu parlamentarnego	368 519
2. Rozwiązania konstytucyjne	369 520
II. Odpowiedzialność „wyborcza”	370 521
III. Odpowiedzialność konstytucyjna	372 522
IV. Odpowiedzialność karna	373 523
Rozdział X. Niezależne od rządu organy regulujące	374 524
§ 1. Narodowy Bank Polski	375 524
§ 2. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	379 527
I. Uwagi wprowadzające	379 527
II. Miejsce KRRiTV w konstytucyjnej strukturze organów państwa	380 528
III. Skład i organizacja KRRiTV	381 530
IV. Powoływanie i status prawny członków KRRiTV	382 531
V. Pozycja Przewodniczącego Rady	384 535
VI. Kompetencje KRRiTV	385 537
1. Funkcja prawotwórcza	386 538
2. Funkcja koncesyjna	386 539
3. Funkcja kreacyjna	387 540
4. Funkcja kontrolna	387 541
VII. Odpowiedzialność Rady i jej członków	388 542
Rozdział XI. Organy władzy sądowniczej	390 544
§ 1. Konstytucyjne zasady organizacji i funkcjonowania sądownictwa	391 544
I. Zasada sądowego wymiaru sprawiedliwości	391 544
II. Zasada niezależności sądownictwa	393 546
III. Zasada niezawisłości sędziów i jej gwarancje	395 549
IV. Struktura sądów w Polsce	400 557
1. Sąd Najwyższy	401 558
2. Sądy powszechne	404 562
3. Sądy administracyjne	406 565
4. Sądy wojskowe	408 570
V. Zasada wieloinstancyjności postępowania sądowego	409 571
VI. Zasada udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości	410 573
§ 2. Trybunał Konstytucyjny	411 575
I. Podstawy prawne i organizacja Trybunału Konstytucyjnego	411 575
II. Pozycja ustrojowa Trybunału Konstytucyjnego w Polsce	413 579
III. Funkcje Trybunału Konstytucyjnego w Polsce	414 580
1. Orzekanie w sprawach konstytucyjności i legalności aktów normatywnych	416 582
2. Orzekanie w sprawach skarg konstytucyjnych	426 598
3. Orzekanie w sprawach konstytucyjności celów lub działalności partii politycznych	428 601

	Str.	Nb.
4. Rozstrzygnięcie sporów kompetencyjnych między centralnymi konstytucyjnymi organami państwa	429	603
5. Rozstrzygnięcie w sprawie stwierdzenia przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta	431	605
§ 3. Trybunał Stanu	431	606
I. Pojęcie odpowiedzialności konstytucyjnej	431	606
II. Prawne podstawy funkcjonowania Trybunału Stanu w Polsce ...	433	611
III. Pozycja ustrojowa i organizacja Trybunału Stanu	434	613
IV. Zakres podmiotowy odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu	436	616
V. Zakres przedmiotowy odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu	438	619
VI. Przebieg postępowania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej (karnej)	442	622
1. Etap wstępny postępowania	443	624
2. Postępowanie przed Trybunałem Stanu	446	628
VII. Podsumowanie	448	630
Rozdział XII. Władza kontrolująca	449	631
§ 1. Najwyższa Izba Kontroli	449	631
I. Pozycja ustrojowa Najwyższej Izby Kontroli	449	631
II. Zasady organizacji i struktura Najwyższej Izby Kontroli	451	633
III. Kryteria i zakresy kontroli NIK	453	636
1. Kontrola organów państwowych	454	637
2. Kontrola organów samorządu terytorialnego	455	638
3. Zakres kontroli innych organów i podmiotów	455	639
4. Inicjowanie kontroli	455	640
IV. Środki pokontrolne i konsekwencje kontroli NIK	456	641
§ 2. Rzecznik Praw Obywatelskich	457	643
I. Uwagi ogólne	457	643
II. Pozycja ustrojowa Rzecznika Praw Obywatelskich	459	646
III. Organizacja urzędu Rzecznika Praw Obywatelskich	460	649
IV. Funkcje Rzecznika Praw Obywatelskich	464	654
V. Procedura działania RPO i przysługujące mu środki ochrony praw i wolności	466	658
1. Postępowanie	466	658
2. Środki o charakterze kontrolno-wyjaśniającym	467	659
3. Środki o charakterze sygnalizacyjno-interwencyjnym	468	660
4. Środki o charakterze inspiracyjnym	469	661
5. Środki o charakterze informacyjno-edukacyjnym	470	663
Indeks rzeczowy	471	

Wykaz skrótów

1. Akty normatywne

DInfPubU	ustawa z 6.9.2001 r. o dostępie do informacji publicznej
KPA	Kodeks postępowania administracyjnego
KPC	Kodeks postępowania cywilnego
KPK	Kodeks postępowania karnego
KRSU	ustawa z 27.7.2001 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa
ManPosłU	ustawa z 9.5.1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora
NBPU	ustawa z 29.8.1997 r. o Narodowym Banku Polskim
NIKU	ustawa z 23.12.1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli
OrdSejmSenatU	ustawa z 12.4.2001 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
PartPU	ustawa z 27.6.1997 r. o partiach politycznych
PrPras	ustawa z 26.1.1984 r. – Prawo prasowe
PrStow	ustawa z 7.4.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach
PrUSA	ustawa z 25.7.2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych
PrUSP	ustawa z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych
PrZgrom	ustawa z 5.7.1990 r. – Prawo o zgromadzeniach
reg. Sejmu	uchwała Sejmu RP z 30.7.1992 r. – Regulamin Sejmu RP
reg. Senatu	uchwała Senatu RP z 23.11.1990 r. – Regulamin Senatu RP
ReferU	ustawa z 14.3.2003 r. o referendum ogólnokrajowym
RMU	ustawa z 8.8.1996 r. o Radzie Ministrów
RPOU	ustawa z 15.7.1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich
RTVU	ustawa z 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji
SNU	ustawa z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym
TKU	ustawa z 1.8.1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym
TSU	ustawa z 26.3.1982 r. o Trybunale Stanu
TWE	Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską
WybPrezU	ustawa z 27.9.1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

2. Piśmiennictwo

AUWr	Acta Universitatis Wratislaviensis
M.P.	Monitor Polski
MoP	Monitor Prawniczy
ONSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
OSN	Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego (do 1962 r.)
OSNAPU	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (zbiór wydawany do 1.7.1994 r.)

OSNCP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r.)
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPIKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prz. Sejm.	Przegląd Sejmowy
PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
SI	Studia Iuridica
SP	Studia Prawnicze
SPE	Studia Prawno-Ekonomiczne
ST	Samorząd Terytorialny
RPEIS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy
Zb. Orz.	Zbiór Orzeczeń

3. Inne skróty

art.	artykuł
b.	byłe (y, a)
ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości
in.	inne (y, a)
KRRiTV	Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
nast.	następne (y, a)
Nb.	numer brzegowy
NBP	Narodowy Bank Polski
NIK	Najwyższa Izba Kontroli
NSA	Naczelnny Sąd Administracyjny
orz.	orzeczenie
PE	Parlament Europejski
pkt	punkt
PKW	Państwowa Komisja Wyborcza
por.	porównaj
post.	postanowienie
reg.	regulamin
RM	Rada Ministrów
RPO	Rzecznik Praw Obywatelskich
SN	Sąd Najwyższy
tekst jedn.	tekst jednolity
TK	Trybunał Konstytucyjny
TS	Trybunał Stanu
uchw.	uchwała
UOP	Urząd Ochrony Państwa
ust.	ustęp
wyr.	wyrok
zob.	zobacz
zw.	zwana (y, e)

Wykaz literatury

1. Podręczniki

- B. Banaszak*, Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych, Kraków 2004.
- B. Banaszak*, Prawo konstytucyjne, Warszawa 2004.
- L. Garlicki*, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2004.
- R. R. Ludwikowski*, Prawo konstytucyjne porównawcze, Toruń 2000.
- S. Sagan*, Prawo konstytucyjne, Warszawa 2000.
- W. Skrzydło* (red.), Polskie prawo konstytucyjne, Lublin 2004.
- P. Winczorek*, Wstęp do nauki o państwie, wyd. 2, Warszawa 1997.
- Z. Witkowski* (red.), Prawo konstytucyjne, Toruń 2002.

2. Komentarze

- J. Boć*, Konstytucje Rzeczypospolitej Polskiej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku, Wrocław 1998.
- Z. Czeszejko-Sochacki* i in., Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, Warszawa 1999.
- L. Garlicki* (red.), Konstytucja RP. Komentarz, T. 1–3, Warszawa 1999–2003.
- M. Kruk*, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z komentarzem, Warszawa 1997.
- W. Skrzydło*, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. 2, Kraków 1998.
- P. Winczorek*, Komentarz do Konstytucji RP, Warszawa 2000.

3. Monografie

- M. Domagala* (red.), Konstytucyjne systemy rządów, Warszawa 1997.
- K. Działocha* (red.), Bezpośrednie stosowanie Konstytucji RP, Warszawa 2005.
- A. Gwiżdż* (red.), Założenia ustrojowe, struktura i funkcjonowanie parlamentu, Warszawa 1997.
- M. Kruk* (red.), Prawo międzynarodowe i wspólnotowe w wewnętrznym porządku prawnym, Warszawa 1997.
- P. Sarnecki* (red.), Konstytucjonalizacja zasad i instytucji ustrojowych, Warszawa 1997.
- W. Skrzydło* (red.), Ustrój i struktura aparatu państwowego i samorządu terytorialnego, Warszawa 1997.
- B. Szmulik*, Skarga konstytucyjna – polski model na tle porównawczym, Warszawa 2006.
- J. Trzeciński* (red.), Charakter i struktura norm konstytucji, Warszawa 1997.
- L. Wiśniewski* (red.), Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona, Warszawa 1997.
- E. Zwierzchowski* (red.), Prawo i kontrola jego zgodności z konstytucją, Warszawa 1997.

4. Inne

- M. Bartoszewicz*, Nadzór nad partiami politycznymi w polskim porządku konstytucyjnym, Warszawa 2006.